

българско население. Тези хора вече искат своята легитимация в общественото пространство на града и намират шанс за това във втория етап на Танзиматските реформи. С тях се облекчава възможността за обособяване в отделни общини със съответните отговорности и права пред фиска. Това се оказва важен фактор за генерирането на възрожденските борби в Станимака - конфликтът между българите и гърците започва не за църкви или училища, а по далеч по прозаичен повод: за справедливо преразпределение на данъчните участъци¹⁴.

Веднъж започнал обаче, при силната морална и материална подкрепа на пловдивските българи, възрожденският процес в града следва общите закономерности: през 1866 г. се построява храмът „Св. Димитър“. До 1878 г. функционират, на моменти паралелно, две първоначални училища. За една година /1872/ действа и девическо училище¹⁵. Значително по-слабата в икономическо отношение българска общност обаче с труд издържа своите църковно-просветни средища. Според данните, с които разполагаме, през 1871-1872 г. в училищата учат 120 ученици. Материалната база е лоша, двамата учители са пришълци, не получават редовно заплатите си /общо 5 000 гр. / и единствено родолюбието им ги задържа тук¹⁶. Българите успяват, макар и за кратко, да открият свое читалище през 1873 г., но нямаме сведения дали, освен поддържане на библиотека, то е развивало някаква друга дейност¹⁷.

От казаното до тук е видно, че успехите на българската общност в просветно - църковната борба трябва да се възприемат повече символично - като разбиване на монопола на гърците в Асеновград - отколкото като реални достижения. За разлика от обстановката в национален план, в лоното на гръцкото просвещение тук не се култивира интелигенция с българско самосъзнание и учителите и свещениците чак до началото на ХХ век са пришълци, някои от тях слабо подготвени.

За да се уплътни картината, трябва да допълним, че ожесточената борба за просвета и църква блокира почти изцяло усилията на българите тук. Те нямат нито икономическия, нито човешкия потенциал за провеждане на борба за национално освобождение. Затова, макар че съпричастността им към идеята да е декларирана с образуване на комитет за подготовка на Априлското въстание /едва пет дни преди избухването му/, до Освобождението слабата активност на българската общност в тази посока е неоспорим факт¹⁸. Изводът се налага сам: извоюваните със жестоки борби победи на българите за собствена църква и училище са знаменателни, но недостатъчни за изискванията, които поставя пред тях възрожденската епоха.